

הלכה כדברי המיקל באבל (מועד קטן כ"ו)

גליון 330

בארבעה מקומות במסכתין הובאו דברי שמואל דהלכה כדברי המיקל באבל. בדרף י"ח ע"א לגבי נטילת צפרנים בימי אבלו שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי, אמר שמואל הל' כר' יוסי שמותר, דאמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל. ובדרף י"ט ע"ב אמרו נהרדעי שהלכה כאבא שאול דאמרינן מקצת היום ככולו הן בשלושים והן ביום השביעי, כי אמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל.

ובדרף כ"ב ע"א לגבי אבל שהיה בדרך והגיע ממקום קרוב אל בני משפחתו שיושבים כבר שבעה, שנחלקו ת"ק ורבי שמעון מתי צריך לבוא כדי למנות אתם, דס"ל לר"ש שאפי' שבא ביום השביעי מונה עמהן. ונאמר בשם רבי יוחנן דהל' כר"ש באבל, דאמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל.

ובדרף כ"ו ע"ב אמר שמואל הל' כרבי יהודה בן בתירא שהחמיר לענין קריעה, שצריך לקרוע בנפרד עבור אביו ועבור שאר קרובים. ומק' הגמ' והאמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל. ומתרצינן אבילות לחוד קריעה לחוד.

ולפום ריהטא הכלל של הל' כדברי המיקל באבל הוא מחמת שדיני אבלות הם מדרבנן, ובדרבנן הוי ספיקו לקולא, ולכן במקום שיש שני צדדים יש להקל.

וכן הביא בחי' הריטב"א (דרף כ"ו) שיש שפירשו הא דאבלות לחוד וקריעה לחוד כי אבלות דרבנן וקריעה מדאורייתא. והוסיף וז"ל ולפי מה שכתבנו לעיל שיש סוברין דקריעה נמי דרבנן וקראי כולהו אסמכתא בעלמא ה"פ כי אע"פ שגם קריעה מדרבנן לא נתן שמואל הכלל הזה אלא באבלות וכדאמרינן בעירובין בפ' מי שהוציא והו (דרף מ"ו) באבלות הוא דאקילו רבנן אבל בעלמא אפי' בדרבנן שאני בין יחיד במקום יחיד בין יחיד במקום רבים, הילכך הויא קריעה כשאר דברי סופרים שהלכה כרבים וכשאר כללי דתלמודא, עכ"ל. והיינו שאין זה כלל שבשאלות של דרבנן תמיד מקילים, דהא אם יש יחיד במקום רבים, מחמירים כהרבים בדרך כלל, ורק באבלות נתן שמואל הכלל שיש להקל בכל אופן.

שם במס' עירובין מבואר שגם בעירובין אמרו שהלכה כדברי המיקל. ולכאורה גם שם יסוד הדבר הוא כי דברי עירובין הם תקנות חכמים ולכן גם שם קבעו להקל.

אמנם בתוס' שם (בד"ה דאמר שמואל) כתבו ונראה אפי' ביום ראשון של אבלות דהוי דאורי' הל' כדברי המיקל. והביאו ראיה מהסוגיא שם דמשמע דאפי' אי הוי עירובין מדאורי' שייך הכלל של הל' כדברי המיקל בעירוב. וכן במס' בכורות מ"ט ע"א מבואר שתינוק שמת ביום השלושים דהוי ספק נפל הכל מודים דיום ל' כשלפניו, דאמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל, ואפי' ביום ראשון אינו נוהג אבלות אפי' שהוא דאורי'. חזינן מתוס' שהכלל של הל' כדברי המיקל באבל אינו מחמת דהוי מדרבנן דהא כתבו דאפי' לגבי היום הראשון של אבלות שלשיתתם הוא מדאורי' בכל זאת מקילין.

והנה לשון הט"ז (יו"ד סי' שצ"ז ס"ק ב') היא שהולכין באבל להקל טפי מבשאר מילי דרבנן. והיינו כהנ"ל בדברי הריטב"א שאמנם כלל זה מבוסס על הא דהוי מדרבנן אבל אין זה מחמת הדין הכללי להקל בדרבנן אלא יש כאן כלל מסוים לגבי אבל להקל בכל אופן,

ובחזון איש (עירובין סי' קי"ב אות י') כתב הל' כדברי המיקל בעירובין לא בגלל ספק דרבנן לקולא אלא הוא כלל מכללי הפסק שבגמ'. והיינו דכמו שיש כלל דהל' כר' עקיבא מחבירו, כך יש כלל דהל' כדברי המיקל בעירובין ולא דוקא בגלל שהוא מדרבנן. ולכאור' ה"ה באבל, שקבע שמואל בכללי הפסק להקל.

והנה בתוס' בכתובות (דרף ד' סוף ע"א) כתבו דרק במחלוקת תנאים אמרינן דהל' כדברי המיקל באבל ואם זה היה דין של ספק דרבנן לקולא מאי שנא מח' תנאים מאי שנא מח' אמוראים. מוכח דלמדו בתוס' שזהו כלל מכללי הפסק וכמו שכתב בחזו"א, וכלל זה קבע שמואל רק לגבי מח' תנאים.

אמנם יש ראשונים שמשמע מהם שכלל זה נאמר גם במח' אמוראים. במרדכי (אות תתפ"ב) כתב בהא דשמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה דפליגי אמוראי (דף כ' ע"ב), רבי מני אמר אינו קורע, רב חנינא אמר קורע, והלכתא כדברי המיקל באבל כדאמרינן בכל דוכתא באבלות. הרי שבמח' אמוראים הורה להקל.

ובספקות של הגמ' (דף ט"ו) אם מנודה חייב בקריעה ובכפיית המטה אמרי' תיקו. וכתב ברי"ף (ז' ע"ב לדפי הרי"ף) וכל תיקו דאמרינן בהאי ענינא לקולא. וכתב בנמוקי יוסף וכדאמרינן הל' כדברי המיקל באבל. (ובחידושי אנשי שם העירו דאין הטעם רק משום בשל סופרים הלך אחר המיקל, דהשאלות שם הן בענין מנודה ולא בהל' אבל. ואולי נקט הנמוק"י שאם דינים אלה נוהגים במנודה הפשט הוא שנדינו לנהוג כאבל). חזינן שגם הנמוקי יוסף נקט להאי כללא בספקות של אמוראים בגמ'.

גם ברא"ש (פ"ב עירובין סי' ד') הביא בשם רבינו מאיר דהל' כדברי המיקל בעירובין אפי' בפלוגתא דאמוראי. ולכאורה הוא הדין לאבל.

ובין אם הכלל נאמר רק במח' תנאים ובין אם נאמר גם במח' אמוראים חזינן שאין זה דין להקל בשאלות של דרבנן דא"כ מה לי מח' תנאים מה לי מח' אמוראים מה לי מח' ראשונים. וע"כ דהוי כלל מכללי הפסק, והנידון הוא אם שמואל אמר את זה כפסק לגבי הנידונים שהיו לפניו היינו בימי התנאים או שפסק באופן כללי לכל מח' שבתלמוד. אבל הכלל לא נאמר לגבי מח' בין הפוסקים.

אמנם יש אחרונים שנקטו לכלל זה גם לגבי שאלות בפוסקים, וכמו שמבואר בבית יוסף (סי' שצ"ו) שהל' כדברי המיקל גם במח' הראשונים.

והנה בכתובות דף ד' הקשו הראשונים דבמת ביום השמיני של פסח (יו"ט שני) יום זה עולה למנין שבעה אע"פ שהוא יו"ט דרבנן, ואילו בשבעת ימי המשתה מבואר שם שרק לאחר שבעת ימי המשתה מתחיל לנהוג דיני אבלות, ומאי שנא.

ותירץ בחי' הרמב"ן דביו"ט אחרון מקילין כי יש כאן ספק יו"ט ובדרבנן מקילין כמו שאמרו הל' כדברי המיקל באבל, משא"כ שבעת ימי המשתה הם ודאי כרגל מדרבנן ולכן אין נוהגים אבלות עד לאחריהם. והרי אין כאן שאלה איך לפסוק ועל כרחך חזינן שאין הכלל של הל' כדברי המיקל רק כלל בפסק אלא יסוד הכלל הוא כי ספק דרבנן לקולא וקבעו להקל בכל אופן (אפי' נגד רבים). ולכן כתב הרמב"ן שביום טוב שני שהוא יו"ט מספק יש להורות בו להקל בנוגע לדיני אבלות ולכן הוא עולה לימי השבעה, ואחר החג נותרו רק ו' ימים.

וכן מפורש בליקוטי הרמב"ן (דף כ"ב והם דבריו בתורת האדם) שכל הדין של הל' כדברי המיקל באבל הוא מפני שהוא של דבריהם דאם היה של תורה למה להקל.

ויסוד זה בעצם מבואר בגמ' בבכורות דף מ"ט בסוגיא של מת בן בכור ביום השלושים דלת"ק אינו חייב בפדיון הבן ולרבי עקיבא הוי ספק, דמספקא ליה אי דרשינן מבן חודש תפדה מבן חודש ומעלה שנאמר במנין הבכורות במדבר אי הוו שני כתובים הבאים כאחד כי גם בערכין כתוב ומעלה (עיי"ש). ושם בגמ' אמר רב אשי הכל מודים לענין אבלות יום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הל' כדברי המיקל באבל. אם מת התינוק ביום ל' אין לנהוג דיני אבלות. הרי שר"ע מודה שיש להקל בספק אבלות אפי' שלא היה לו שאלה כמו מי לפסוק. אלא בכל ספק הנוגע לאבלות יש להקל.

והנה תוס' שם בכתובות לא תירצו כהרמב"ן, דתוס' הרי נקטו שגם אם אבלות מדאורי' קבעו להקל בה וממילא לא שייך לתרץ שהקלו ביו"ט שני מדהוי ספק יו"ט. ולכן תירצו אחרת, דמועד דחתן עדיף לדחות את האבלות לגמרי.

ולגבי הגמ' בבכורות יש גורסים ואמר שמואל ולא דאמר שמואל, ואין זה נתינת טעם לדין של מת ביום שלשים אלא יש דין אחד שמקילין בספק אבל ויש עוד כלל שפוסקים כשיטת המיקל. והרמב"ן (בדף כ') הדגיש שגירסת הגמ' היא דאמר שמואל, וזהו לשיטתו דהכל יסוד אחד, להקל בדרבנן.